

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мариян Стоядинов
Православен богословски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

относно дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ на Йеромонах Зотик / Тимотей Николаевич Гаевски, Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Тема на предложения труд:

ЕВХОЛОГИОН НА СВЕТИ ПЕТЪР МОГИЛА, МИТРОПОЛИТ КИЕВСКИ (ЛИТУРГИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ)

Предложеният за становище труд е посветен на един извор, значим за литургическото богословие, а в немалка степен – и за историята, и традицията на Църквата от периода на границата между средновековие и модерна епоха. За всеки изследовател на традицията на Църквата от това време личността на св. Петър Могила и неговото богословско наследство представлява безспорен интерес.

Докторантът излага тезата си в рамките на 287 стандартни страници. Съдържанието включва *предговор, увод, четири глави, заключение и списък с използваната литература.*

1. Ще коментирам текста първо от формална страна. Първите две глави – посветени на: *Личността на свети Петър Могила* и на *Евхологион като богослужбена книга в литургическата традиция на Православната църква* – по същество подготвят към трета глава – *Евхологион на свети Петър Могила. Произход, съдържание, заимствания и влияние* – в която е развит същинския предмет на изследването. Последната четвърта глава – *Някои богослужбени особености в Евхологиона на свети Петър Могила* – запознава с два от чиновете, включени в Евхологиона, като илюстрира до

голяма степен характерните литургически приноси, оказали влияние в литургическата традиция на Църквата през XVII в. Критичният апарат показва добра ориентация в работата с извори и коментарни текстове. В *Библиографията* прави впечатление минималистичния интерес към изследвания от български автори. Последното – независимо дали става въпрос за *подценяване* или за *непознаване* – е недостатък, който можеше да бъде спестен на изследването, доколкото по темите и за благодатта, и за тайнствата на Църквата има немалко приносни текстове и от утвърдени, и от съвременни български автори.

В текста се срещат повторения, които при една бъдеща редакция би следвало да се коригират (бел. 62 с последния абзац на с. 10). Би било добре биографичните данни за значими личности, които са публикувани под линия да се поместват още при първото споменаване на лицето в текста (Гоар е споменат още на с. 13, а данните за него са поместени под линия едва в бел. 71, с. 61). Добре е да се сравнят отново посочките за цитирани източници, за да се избегнат неточности като позоваване на Н. Д. Успенски при цитиран Л. Успенски (бел. 265, с. 169).

2. В съдържателен план ще сумирам впечатленията си в следната последователност:

А) *Уникалността* на изследването е безспорна и това се може да се установи още в *Увода*, където са очертани параметрите на изследването, предмета, задачите, метода, коментирана е терминологията и историографията, а също и изворите. Във всяка докторска теза *уникалността* на изследването е важен приоритет и в случая, както личи и в последвалото изложение, успехът на начинанието е подпомогнат от сполучливият избор на предмет за изследване..

Б) *Първа глава* хвърля светлина върху живота и формирането на Киевския митрополит. Добра стъпка е да се съпоставят изнесените данни с критичната оценка от страна на о. Георги Флоровски (Пути русского богословия, Париж, 1937), но последното е сторено много лаконично. Доколкото обаче обвиненията на о. Георги Флоровски са немалко, би могло да им се отдели повече внимание. Един съпоставителен анализ на оценките – както положителни, така и отрицателни – би бил добър подход. Личността на Митрополит Петър Могилла е оценявана нееднозначно и от съвременници, и от изследователи, и въпреки задължаващата санкция, която неговото канонизиране налага, едно докторантско изследване може да си позволи аналитичен подход.

В) *Втора глава* е едно много добро изложение на принципите, върху които се формира богослужебната практика на Църквата. По отношение броя на тайнствата би трябвало да се вземе предвид факта, че формалното им ограничаване на седем (*а не шест или осем*) срещаме още у патр. Йеремия II, близо половин век преди Евхологиона на св. Петър Могилла.

Г) В *Трета глава* трябва да се изтъкне задълбоченото изследване на причините, провокирали митрополит Петър Могилла да пристъпи към съставяне на Евхологион. Ключ към разбиране на делото му е цитирана мисъл, че *Църквата може и е длъжна да променя чинопоследованията, да ги развива и да ги изразява съобразно потребностите на своето време* (с . 114). Удачно е и изложението, а също и оценката за латинските влияния в съдържанието на Евхологиона (с. 164), но буди недоумение безкритичната препоръка Евхологионът „да стане настолна книга в дома на православния християнин, да заеме място редом до Св. Писание и Св. Евангелие” (с. 214). Предвид посоченото в предходните страници разделът 3.6. *Духовно-пастирски смисъл на Требника...* е спорен и се нуждае от критична преоценка.

Д) В Четвърта глава ще коментирам само пасажа относно освещаването на кръста (и иконите) и факта, че този чин липсва в гръцките Евхологиони, а също и че „някои богослови оспорват необходимостта на тези молитви, тъй като самият образ освещава предмета и затова не се нуждае от освещаване” (с. 268). Факт е, че не само някои богослови, но и св. Евтимий, патриарх Търновски, който се позовава на по-ранни отци, отхвърля подобна практика (вж. по-подробно в съставеното от светителя *Житие на св. Иларион Мъгленски*, в: Патриарх Евтимий, Съчинения, С. 1990, с. 73-74).

В заключение ще изтъкна, че йеромонах Зотик ни предлага едно добре написано и задълбочено изследване. И въпреки посочените слабости – сред които изпъква една основна, а именно: подценяване значимостта на латинските влияния в Евхологиона при ясната оценка за присъствието им – изследването трябва да бъде оценено по достойнство. Авторът се е постарал да изследва една тема, в която се отразява не само историческото минало, но се поставят индиректно и въпроси пред съвременните литургисти.

Въз основа на всичко казано до тук и според изискването на процедурата по настоящата защита, декларирам, че ще гласувам „за” присъждането на научната и образователна степен „доктор” на Йеромонах Зотик / Тимотей Николаевич Гаевски

Велико Търново

Доц. д-р Мариян Стоядинов

28.09.2013 г.

.....